

YTTRANDE

2013-06-24

Er ref Linus Hasselström

Ert datum 2013-06-14

Enveco Miljöekonomi AB
Att: Linus Hasselström
Måsholmstorget 3
127 48 Skärholmen

linus@enveco.se

Synpunkter på rapporten "Samhällsekonomisk analys kopplad till förekomsten av björn, järv, lodjur och varg i Sverige"

Inledning

Svenska Fåravelsförbundet (SF) tackar för möjligheten att inkomma med synpunkter på utkastet till rapporten med titeln "Samhällsekonomisk analys kopplad till förekomsten av björn, järv, lodjur och varg i Sverige". Synpunkterna avser version "utkast 14 juni 2013".

Rovdjursfrågorna är en av SFs viktigaste frågor med anledning av den senaste tidens rovdjursförekomst och rovdjurspolitik samt det faktum att fårnäringen är den hårdast drabbade produktionsgrenen inom svensk animalieproduktion. Ungefär 95-97 % av skadorna som sker på tamdjur sker varje år i fårbesättningar, vilket också anges i rapporten på sidan 24.

SF är en organisation som representerar svensk fårnäring. Vi har ungefär 2 700 medlemmar vilka utgör ca en tredjedel av landets totalt ca 9 000 lammproducenter.

Synpunkterna har sammanställts i samråd med föreningen Sveriges Lammköttproducenter (LP), en förening med ca 200 medlemmar. Tillsammans representerar SF och LP en stor andel av den totala volymen av svensk lammproduktion.

SF vill påtala att det orimligt med fyra arbetsdagar som remisstid. Särskilt avgörande blir detta i ett läge med en så pass omfattande och för vår näring mycket viktig rapport som denna samhällsekonomiska analys utgör. Dessutom är det svårt att lämna inspel på en rapport där stora delar av diskussioner och slutsatser fortfarande saknas. Att rapporten innehåller en osorterad källförteckning försvårar också arbetet med att lämna synpunkter på ett korrekt sätt.

Våra synpunkter berör i störst utsträckning de avsnitt som berör varg, även om samtliga rovdjur utgör problem för näringen i olika utsträckning beroende på geografisk placering.

Generella synpunkter

SF ser positivt på att den samhällsekonomiska analysen genomförts, då detta sedan lång tid har varit ett önskemål och starkt behov från fårnäringens sida. Dock saknar vi en sammanställning över kostnaderna som helhet.

Vi saknar också kostnadsberäkningar för vad uppsättning och skötsel av stängsel skulle kosta i ett läge där man baserat på de antaganden som görs i rapporten, behöver hägna in alla områden där tamdjur och rovdjur förväntas samexistera. Idag stängslas de områden som ligger i eller i direkt anslutning till ett revir eller där angrepp redan skett. Vi anser att det hade behövt beräknas en total kostnad för uppsättning och skötsel av stängsel i ett framtida scenario. Beräkningarna kunde ha byggts på de i rapporten föreslagna alternativa storlekarna på svensk vargstam.

I inledningen av rapporten anges ett antal avgränsningar bla avseende gynnsam bevarandestatus mm. Dock saknar vi ett resonemang kring den aktuella uppskattningen av vargstammens storlek, och vilka osäkerhetsfaktorer som finns med en sådan siffra. Dessa delar är mycket viktiga för en rapport av detta slaget. Ett antal forskare på universitet i Sverige och Norge har nyligen sänt ett brev till Naturvårdsverket och Miljödepartementet, innehållande djupgående resonemang om vargstammens storlek och dessa inspel hade varit värdefulla att ha med i rapporten.

Inledningsvis i materialet diskuteras underlag för kostnads-nyttoanalyser och att dessa ska genomföras på politiskt relevanta åtgärdsalternativ, vilket SF instämmer i. Det förefaller dock inte rimligt att det är dessa argument som leder till att ovan nämnda kostnadsberäkningar saknas i rapporten.

SF saknar i rapporten ett utförligare resonemang om vad som kommer att hända med svensk fårnäring i framtiden vid de alternativa föreslagna storlekarna på den svenska vargstammen. SF och LP bedömer riskerna för en minskad svensk lammproduktion som betydligt större än vad som omnämns i rapporten. SF och LP efterfrågar därför ett tydligare underlag för vilka urval som gjorts vad gäller intervjuer med djurhållare.

Vi saknar också ett resonemang om lammproduktionens betydelse för svensk livsmedelsproduktion. Vi kan idag endast producera ca 35-40 % av det lammkött som svenska konsumenter äter, detta omnämns men diskuteras inte vidare ur ett livsmedelsförsörjningsperspektiv. Det faktum att vi till ca 60 % äter lammkött som är producerat under betydligt sämre förhållanden vad avser djurskydd, smittskydd och livsmedelssäkerhet, anser SF på något sätt bör kommenteras i rapporten. Alla insatser som behövs för en ökad produktion behövs, den svenska produktionen är klimatsmart och djurvänlig. Enligt Per Jensen (2012) i boken "Hur mår maten?" är svensk lammproduktion en av de få produktionsgrenar som innebär en djurhållning som är så nära naturligt beteende man kan komma.

Rapporten består till stor del av återgivande av befintliga data som regelbundet presenteras av bla Viltskadecenter. Analysen i rapporten är bristfällig då rapporten till största delen består av litteraturstudier och återgivande av olika källors uppfattningar, medan såväl analyserna som kostnadsberäkningarna i stor utsträckning saknas. Fårnäringen förmodar därmed att även nästa version av rapporten kommer att skickas ut för synpunkter och inspel från näringen.

På flera ställen i rapporten anges att det är låga siffror både vad gäller angrepp, mängden lammproducenter/djurhållare, antalet skadade och rivna

djur. Detta bör vägas mot det faktum att svensk fårnäring är liten till antalet djur och brukare, samt att vi äter huvuddelen av vårt lammkött i form av importerat kött från Nya Zeeland och Irland. Vikten av svensk lammproduktion får inte negligeras varken avseende dess betydelse för vår sysselsättningsgrad, livsmedelsproduktion eller bidrag till öppna landskap och levande landsbygd.

Synpunkter på specifika delar i texten

- På sidan 13 i avsnitt 5.1.2 påtalas att det för allmänheten inte bedömts meningsfullt att göra en uppdelning av konsekvenser för björn, järv, lo respektive varg. SF undrar över bakgrunden till en sådan slutsats, då de olika rovdjuren betar sig olika och därmed påverkar allmänheten på helt olika sätt, vilket också framgår i avsnitt 5.1.3.3. Dessutom citeras en källa på annan plats i rapporten, som anger att de olika rovdjuren agerar helt olika och därmed kan förknippas med olika risker. I rapporten saknas dessutom ett resonemang om de situationer som uppstår i de lägen där man som djurägare berörs av flera av de förekommande rovdjuren, dvs påverkas av både lo, björn och varg, en situation som inte är ovanlig i dagsläget. Att som djurägare samexistera med dessa olika rovdjur kan inte jämföras med en situation där ett av rovdjuren förekommer och situationen borde därför tydliggjorts och analyserats i rapporten.
- I undersökningen om hur djurhållare påverkas av förekomsten av rovdjur (5.2), så har inte heller här uppdelning mellan olika typer av rovdjur gjorts. SF anser att detta är anmärkningsvärt och sättet att belysa rovdjursproblematiken innebär risk för att viktig information går förlorad. På sidan 25 anges att angreppen av olika rovdjur kan förväntas vara av i stort sett samma slag. Om det med denna slutsats anses vara av samma slag baserat på att det handlar om samma typ av skador så tycker vi det är anmärkningsvärt att man inte väger in mängden djur som riskerar att angripas, vilket enligt en källa på annan plats i rapporten kan variera kraftigt, något som rimmar med våra erfarenheter som djurägare. För en djurägare och för det arbete, den vånda och de kostnader som uppstår, är det väldigt stor skillnad om ett eller 45 djur blir angripna och skadade vid ett rovdjursangrepp.
- I avsnitt 5.1.3.3 på sidan 20 beskrivs källor som anger möjligheter till ett ökat intresse av att vistas ute i skogen och där få se och höra varg. Rovdjursturismen borde i detta läge kvantifieras och ställas i relation till vikten av vår husdjursskötsel och livsmedelsproduktion, för att uppgifterna ska kunna värderas på ett korrekt sätt. Det behöver tydliggöras hur många som berörs av respektive näring och därifrån också tas i beaktande hur stor andel av sin tid man vistas eller lever nära rovdjuren. Vi inser att dessa delar kan vara svåra att kvantifiera och jämföra, men jämförelserna måste belysas på ett relevant sätt då det handlar om framtiden för en viktig del av svensk livsmedelspro-

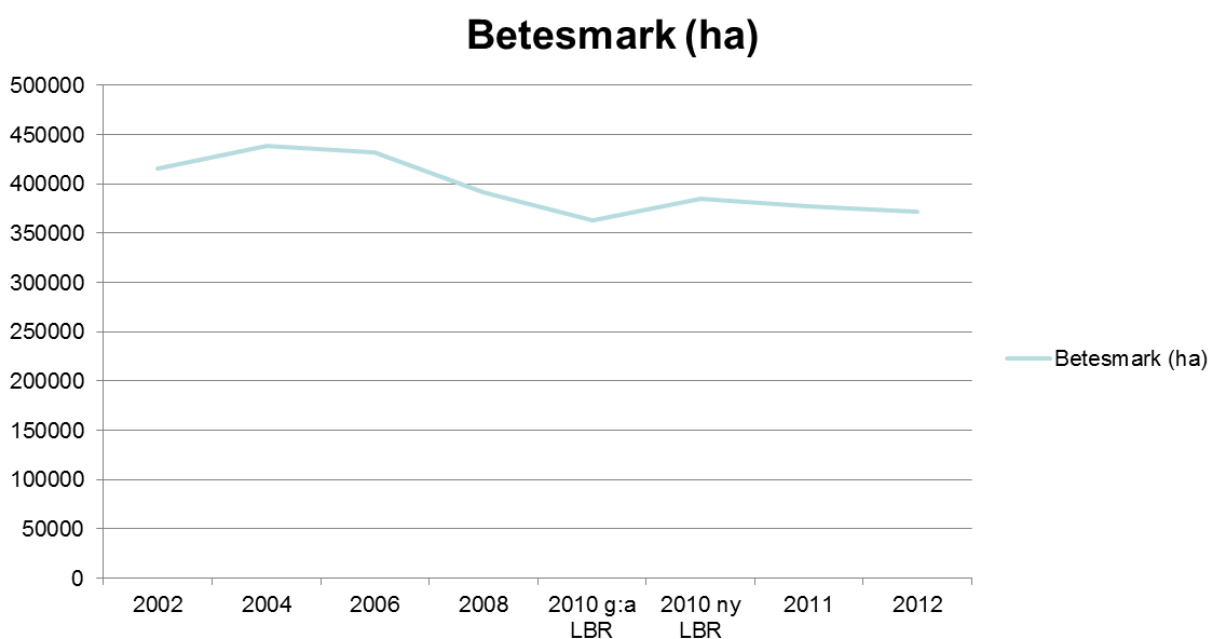
duktion, som baseras på hel- eller deltidsförsörjning för en djurhållare som ska samexistera med ett eller flera typer av rovdjur varje dag året runt.

- I avsnitt 5.2.1.1 på sidan 23 svensk fårnärings utveckling mellan 1985 och 2012. SF anser att den bild som ges av svensk fårnäring är alltför övergripande och inte ger en korrekt beskrivning av hur svensk lammproduktion ser ut och har förändrats över åren. Dessutom återges uppgifterna från Jordbruksverkets husdjursstatistik felaktigt, då det står att det handlar om företag exklusive lammverksamhet. Det finns ett fåtal besättningar i Sverige som jobbar med enbart lammverksamhet, på de allra flesta gårdar förekommer integrerad uppfödning, dvs både moderdjur och djur för slutuppfödning till slakt hålls på samma gård. Vi noterar också att det saknas uppgifter som beskriver effekter av fårnärigen i form av sysselsättning och betydelse för ett öppet svenskt landskap och våra natur- och kulturvärden, vilka förutsätter betande djur. Att ange att de flesta besättningarna som har lammproduktion har den ”enbart” som deltidssysselsättning är en värdering som inte är relevant i sammanhanget, då detta inte hindrar att fårnärigen är en viktig näring för all landsbygdsutveckling och skapar många jobb på den svenska landsbygden. Enligt medlemsundersökningar som görs av LRF (Lantbrukarnas Riksförbund) så har merparten av svenska lantbrukare fler än en verksamhet på sin gård.
- I avsnitt 5.2.1.2 på sidan 27 kommenteras oron hos djurägare. Rapporten anger att de djurägare som satt upp rovdjursavvisande stängsel helt enkelt har högre grad av rädsla och oro än de som inte gör det. SF undrar på vilka grunder man gör dessa antaganden? I dagsläget så är de stängsel som finns uppsatta idag, antingen i eller i nära anslutning till ett vargrevir alternativt uppsatta efter ett angrepp. Detta talar inte för att det går att dra en slutsats om att djurägare som sätter upp rovdjursstängsel har en högre grad av rädsla än de som inte gör det. I dagsläget är det mycket svårt att få ersättning för ett rovdjursavvisande stängsel om man inte haft ett angrepp eller ligger i eller nära ett vargrevir, detta har inget med oron hos djurägaren att göra. Att förutsätta att ett rovdjursstängsel skulle göra att oron för angrepp helt försvinner är inte rimligt. Detta då ett stängsel oavsett typ av stängsel, utgör någon form av fysiskt hinder vilket kan gå sönder, skadas eller av annan anledning inte fungera periodvis (åskväder i kombination med elstängsel, nedfallna träd, vilda djur som forcerar stängslen mm). Detta skapar i sig också en oro och en stress av att dygnet runt behöva oroa sig för att stängslet är helt i alla fallor.
- Texten på sista delen av sidan 29 handlar om förebyggande åtgärder. SF anser att det ofta tas alltför lättvindigt på förebyggande åtgärder. En del av detta är området som beskrivs i punkten ovan – att oron skulle förväntas försvinna i samband med att man satt upp rovdjursavvisande stängsel. En annan del av detta problem är att många källor anger att lamor och boskapsvaktande hundar löser problemen.

Jordbruksverket anordnade under våren 2013 ett seminarium om djurskydd och rovdjur. Vid detta seminarium framgick att det finns många oklarheter och tveksamheter om effekten och lämpligheten av lamor och boskapsvaktande hundar i fårfloccar. Det krävs mera kunskap avseende lämpligheten med dessa åtgärder såväl ur ett skyddande perspektiv som ur ett djurskyddsperspektiv avseende det vaktande djuret. Vi anser att rapporten bör kompletteras med utförligare diskussioner om för- och nackdelar med denna typ av förebyggande åtgärder.

- På sidan 29 beskrivs delar av de negativa effekterna i form av den ökade arbetsbördan som en rovdjursituation medför för en djurhållare. Det är bra att dessa delar hanteras, då denna del är mycket avgörande för svenska lammproducenter. Däremot saknar vi beskrivningen av de särskilda förhållanden som uppstår i samband med att vargen sprider sig till nya områden i mellanbygder som består omväxlande av skogar och betesmarker. Detta kräver små och många fållor för betesdjuren, vilket i sin tur medför en avsevärd ökning av antalet kilometer stängsel, liksom svårigheter att hålla rovdjursstängsel i ett bra skick med kraftigt varierad och kuperad terräng. Arrendemarker är ytterligare ett område som försvårar stängselfrågan, vem vill sätta dyra rovdjursavvisande stängsel på en arrendemark med avtal på allt från ett till några år? Och vill markägaren ha rovdjursavvisande stängsel på sin mark? Rovdjursstängslen kan också innebära negativa effekter för allmänheten då det försvårar vistelse i skog och mark, detta finner vi inte heller någonstans i rapporten. Ett resonemang om hur klövviltets rörelser påverkas av de rovdjursavvisande stängslen saknas också. Vi vill också i sammanhanget påtala att oavsett geografiskt läge och oavsett besättnings storlek, så kräver rationell lammproduktion att djuren delas i ett flertal grupper även under betessäsong (flera betesfällor att sköta staketen runt), vilket behöver belysas då arbetsinsatsen diskuteras.
- Fortsatt på sidan 29 anser vi att det i detta sammanhang saknas en beskrivning av den målkonflikt som uppstår i koppling till vården av våra svenska naturbetesmarker och därmed också våra nationella miljömål; ett rikt odlingslandskap och ett rikt växt- och djurliv. I beskrivningen av de nationella miljömålen kan man läsa följande: "Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks." Vidare anges att "den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd." Naturbetesmarkerna och därmed svensk fårnäring är avgörande för ett levande och öppet landskap och för många arters bevarande. Fåren är ett djurslag som är särskilt väl

anpassat att beta oländiga marker då de är goda grovfoderomvandlare, små och lätta med ett gott balanssinne. De betar utan problem marker där det kan vara svårt att hålla större idisslare eller andra betande djur. I Jordbruksverkets officiella statistik över användningen av svensk jordbruksareal, ser man en tydlig minskning av arealen av de svenska betesmarkerna under ett antal år.

Figur: betesmarkernas utveckling 2002-2012 enligt Jordbruksverkets officiella statistik.

- På sidan 30 anges uppgifter om förlorad produktion i samband med rovdjur. Önskvärt hade varit att titta på lönsamhet generellt istället för endast produktionsnedsättning. Huvuddelen av informationen som vi förmodar baserats på den norska (?) källan (Asheim och Mysterud, 2004) stämmer med svenska förhållanden, men det hade varit bättre att titta separat på effekterna på svensk lammproduktion, då denna skiljer sig en hel del från den norska modellen. Vi har i Sverige en djurskyddslag som innebär en helt annan nivå på regelbunden tillsyn, vilket resulterar i delvis andra effekter på produktionen och produktionseffektiviteten och därmed arbetsinsatsen.
- På sidan 47 i avsnittet fördjupning påtalas att de kostnader som uppstår till följd av sekundära skador samt det obehag som det medför att få sina djur skadade eller dödade – inte ingår i kostnadsuppskattningen av naturliga skäl, så anses ersättningen som beviljas för rov-

djursorsakade skador vara en minimiskattning för den totala kostnaden. SF ser positivt på att denna slutsats finns med i rapporten.

- I avsnittet ”Kostnader för skyddsåtgärder” på sidan 47 omnämns intag av djur på nattetid som en förebyggande åtgärd. SF vill påtala att detta inte är en åtgärd som kan anses rimlig och därför inte bör nämnas. Det är praktiskt omöjligt för de allra flesta att flytta hem/stalla in djuren nattetid. Även vid små besättningsstorlekar så ligger ofta betena långt från stallbyggnaderna vilket gör det praktiskt omöjligt att vidta sådana förebyggande åtgärder. Att flytta djur, vinterutfodra under betessäsong (8-10 timmars betestid försvinner per dygn) samt hålla stallbyggnader godkända för installning under sommartid då djurantalet är större än vintertid (avser vårlammande tackor med höstslakt av lammen), är faktorer som medför ett omfattande arbete och därmed en hög merkostnad för lammproduktionen och därför inte kan ses som en möjlig åtgärd.
- I avsnittet ”Oro hos tamboskap” på sidan 47 anges ett mycket viktigt område men tyvärr i väldigt kortfattad form. Inom SLU har forskning bedrivits på området, vilket borde belysts i rapporten.
- På sidan 49 beskrivs rovdjurens betydelser för turism. Här anser vi att också svensk fårnärings betydelse för turismen bör beskrivas.

Med vänlig hälsning

Svenska Fåravelsförbundet

Bertil Gabrielsson, ordförande
Gudrun Haglund- Eriksson, rovdjursansvarig i styrelsen

Sveriges Lammköttproducenter

Tomas Olsson, ordförande